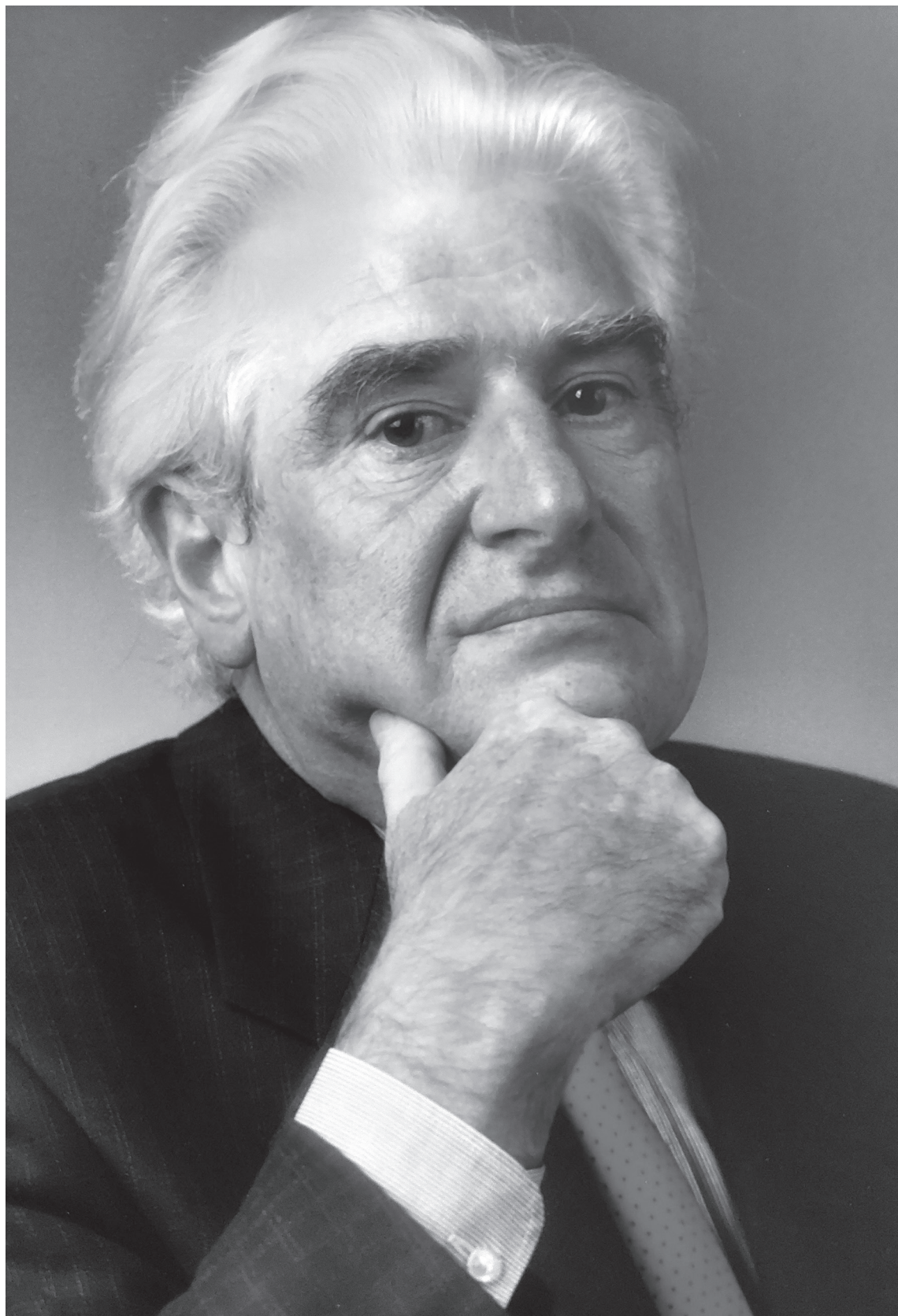

Inleiding

op dit themanummer

Als gastredacteur presenteer ik u hierbij een themanummer over Leopold Vansina (1932-2024) en zijn werk. Hij overleed vorig jaar na een rijk en productief leven (Schruijer, 2025). Als jarenlange nabije collega en voormalig opleideling van Vansina ben ik zeer dankbaar dat de redactie van *Groepen* ervoor openstond om een themanummer aan hem en zijn werk te wijden. Vansina is van grote betekenis geweest voor velen in binnen- en buitenland die met groepen en organisaties werken vanuit een rol als adviseur, trainer, manager of bestuurder, maar ook als onderzoeker. Zijn perspectief op het begrijpen van en interveniëren in de groepsdynamiek van taakgroepen is gebaseerd op inzichten uit de organisatiepsychologie, systeemtheorie, psychoanalyse en organisatiewetenschap. Vansina vertegenwoordigt een groepsdynamische traditie buiten de groepstherapie. Daar waar bijvoorbeeld Mlyn Leszcz en Irvin Yalom de grote namen zijn voor de groepstherapeuten, zijn dat bijvoorbeeld Chris Argyris, Irving Janis, en Edgar Schein voor sociaal- en organisatiepsychologen (waarbij de organisatiepsychologie zich vooral met de groepsprocessen van bestaande taakgroepen in organisaties bezighoudt [e.g. Hackman, 1998], terwijl de sociale psychologie sterk focust op experimenteel onderzoek, gebruikmakend van ad hoc-groepen [Schruijer, 2012, 2013; Forsyth, 2018]). Uiteraard is er tevens sprake van groepsdy-

namische processen op organisatie- en inter-organisatieniveau. Daarnaast werd 'de groep' als aangrijpingspunt voor organisatieverandering gezien, door de in de jaren vijftig sterk opkomende stroming die Organization Development (OD) heette (zie bijvoorbeeld Szabla, 2021). Niettemin is er sprake van gedeelde pioniers zoals Wilfred Bion, Kurt Lewin en Jacob Moreno. Interessant is overigens dat de direct naoorlogse generatie van sociaal- of organisatiepsychologen vaak tevens een klinische scholing hadden genoten, bijvoorbeeld in de psychoanalyse (Schruijer & Curşeu, 2014), zoals Janis, die voor Leopold een belangrijke inspiratie was om ook psychoanalyticus te worden. Vansina vertegenwoordigde niet alleen een organisatiepsychologische en OD-traditie, hij stond er ook aan het begin van, zeker in Europa. Deze domeinen kwamen tot grote bloei in wetenschap en praktijk na de Tweede Wereldoorlog, mede vanwege de rol die het naoorlogse Amerika speelde in de ontwikkeling van wetenschap en economie in Europa. Leopold ging al tijdens zijn studie en ook vele malen daarna naar Amerika, om kennis te maken met het academisch werk en de adviespraktijken aldaar. Hij werd stafid van de National Training Laboratories: Institute for Applied Behavioral Science (NTL), opgericht door Kurt Lewin in 1947 (Marrow, 1977), waar hij onder meer Lee Bradford en Jerry Harvey ontmoette. Verder werkte hij met

Chris Argyris, Richard Beckhard, Irving Janis en later met Edgar Schein en vele anderen. Hij nam zijn ervaringen mee naar Europa, waar hij met medewerkers van het Tavistock Institute of Human Relations (TIHR) optrok, vooral met Harold Bridger. Daar waar in de groepstrainingen van NTL deelnemers over zichzelf leerden in een groepscontext middels individuele feedback, waren de groepstrainingen in het TIHR vooral gericht op het inzicht geven in groepsfenomenen op het niveau van de groep zelf (zie Fraher (2004) voor een schets van de geschiedenis van NTL en Tavistock).

Vansina was een van de oprichters van European Institute for Transnational Studies in Groups and Organizations (E.I.T.), een instituut van en voor groepstrainers en OD-adviseurs in Europa. Zijn netwerk was groot, niet alleen in Amerika maar ook in Europa. Vele adviesprojecten realiseerde hij samen met collega's uit dat netwerk. Ook organiseerde hij talrijke professionele vormingsprogramma's voor adviseurs en managers, in binnen- en buitenland, waarin collega's als Harold Bridger, Gunnar Hjelholt, Jan Johansson en Ron MacKillie een prominente rol speelden. Professionele ontwikkeling lag Vansina na aan het hart en kreeg zijn weerslag in het International Professional Development Programme: Leading Meaningful Change (IPDP). Bovendien publiceerde hij veelvuldig over zijn werk. Bijvoorbeeld over groepsdynamiek (e.g. Vansina, 1967; Vansina & Vansina-Cobbaert, 1996), organisatieverandering en organisatieontwikkeling (e.g. Vansina, 1984; Vansina & Taillieu, 1996), consulting (e.g. Vansina, 2000), systeempsychodynamiek (Vansina & Vansina-Cobbaert, 2008), sociale verantwoordelijkheid van adviseurs (Vansina, 2002), multi-partijensamenwerking (e.g. Vansina, Taillieu

& Schruijer, 1998), menselijkheid in organisaties (Vansina, 2013) en nog veel meer. Hierdoor bereikte hij een groot aantal collega's, academici, professionals en studenten en droeg hij bij aan de ontwikkeling van de vakgebieden organisatiepsychologie en OD.

Dit themanummer beoogt een beeld te geven van het professionele werk en denken van Vansina. Er is aandacht voor OD- en T-groepen, professionele vorming, ervaringsleren, een systeem-psychodynamisch perspectief, en voor de ontvangst ervan door deelnemers en cliënten. Hierdoor wordt niet alleen een beeld geschetst van Vansina en zijn werk, maar ook van de traditie waarin hij zich bewoog, namelijk op het snijvlak van organisatiepsychologie, OD en systeempsychodynamiek. De auteurs zijn collega's van Vansina, die ofwel nauw met hem hebben samengewerkt, dan wel werken met een vergelijkbaar systeem-psychodynamisch gedachtegoed), en/of ze zijn alumni van IPDP. Ze zijn allen psycholoog, hebben een groepsdynamische opleiding genoten, en de meesten hebben ook een (beperkte of meer uitgebreide) klinische vorming ondergaan. Echter, geen van hen is therapeut.

De eerste bijdrage is van Vansina zelf. Het artikel is geschreven in 1969 en zou worden gepubliceerd in een boek van Sidney Mailick, maar deze uitgave is nooit gerealiseerd. Ruim 55 jaar later is er dus nu een postume publicatie. Daarin gaat hij in op de geschiedenis en ontwikkeling van 'training groepen', ook wel 'T-groups', 'sensitivity training' of 'laboratory methodology' (dit laatste is NTL-terminologie en verwijst niet naar een laboratoriumexperiment) genoemd. Het is een typisch Vansina-stuk: kritisch, analytisch, op zoek naar verschillen en overeenkomsten,

met eigen standpunten maar ook met de nodige nuance.

Daarna volgt een bijdrage van Sandra Schruijer over een professioneel vormingsprogramma, ontwikkeld en georganiseerd door Vansina. Schruijer schetst de filosofie, de theoretische pijlers, de structuur en activiteiten van het programma. Zij is zelf deelnemer geweest, sindsdien staflid en alweer enkele decennia programmadirecteur.

Vervolgens schetsen Sandra Schruijer en Tharsi Taillieu, beiden hoogleraar organisatiepsychologie (respectievelijk Universiteit Utrecht en Katholieke Universiteit Leuven), hoe zij hebben getracht alternatieve manieren aan te bieden om te leren over groepsdynamiek dan de gebruikelijke hoorcolleges, zowel in het universitaire onderwijs aan (organisatie-)psychologen in bachelor- en masteropleidingen als aan studenten aan businessschools. Middels simulaties en rolenspelen introduceerden ze ervaringsleren in cognitief-analytisch ingestelde instellingen. Ze gaan vooral in op The Yachtclub, een simulatie van interorganisatiele dynamiek, waarvan Vansina de geestelijk vader is. Schruijer en Taillieu waren beiden decennialang een samenwerkingspartner van Vansina in onderzoek en in professionele vormingsprogramma's.

Petru Curşeu, hoogleraar Organisationspsychologie aan de Babeş-Bolyai University in Roemenië en aan de Open Universiteit te Heer-

len, beschrijft hoe de groepsdynamische inspiratie die hij opdeed in IPDP en middels het werken met Leopold gebruikte in zijn eigen onderwijs- en onderzoekspraktijk. Ook geeft hij enkele bespiegelingen over het hoger onderwijs, dat het introduceren van ervaringsleren, ook in Roemenië, niet gemakkelijk maakt.

De organisatieadviseurs Martha Mens en Martijn van der Spek, beiden tevens verbonden aan de Universiteit Utrecht, beschrijven vervolgens het systeem-psychodynamisch perspectief van waaruit zij werken.

Het themanummer besluit met een column van vaste columnist Sandra Schruijer, waarin zij Vansina's levenslange drive anderen te stimuleren in contact te zijn met de realiteit bespreekt.

Ik hoop dat de bijdragen in het themanummer u enig inzicht bieden in de organisatiepsychologische traditie van groepsdynamica en nieuwe stof tot nadenken geven. En dat u getroffen bent door het werk en de persoon van Leopold Vansina, die zoveel levens heeft beroerd. Wellicht is het aanleiding om enkele van de oorspronkelijke teksten van Vansina te lezen. Als gastredacteur sta ik open voor uw suggesties, vragen en overige reacties (s.g.l.schruijer@uu.nl). ■

Sandra Schruijer

Refereren aan:

Schruijer, S. (2025). Inleiding op het themanummer over Leopold Vansina. *Groepen. Tijdschrift voor groepsdynamica & groepspsychotherapie*, 20(3), p. 16-21.

Literatuur

Cummings, T. & Worley, C. (1993). *Organization development and change*. West Publishing Company.

Forsyth, D. (2018). *Group dynamics*. Boston: Cengage Learning.

Fraher, A. (2004). *A history of group study and psychodynamic organizations*. Londen: Free Association Books.

Hackman, R. (1998). *Groups that work (and those that don't): Creating conditions for effective teamwork*. San Francisco: Jossey-Bass.

Marrow, A. (1977). *The practical theorist: The life and work of Kurt Lewin*. New York: Teachers College Press.

Schruijer, S. (2012). Whatever happened to the term 'European' in European social psychology? A study of the ambitions of in founding the European Association of Experimental Social Psychology. *History of the Human Sciences*, 25(3), p. 88-107.

Schruijer, S. (2013). Are we losing the group in the study of group dynamics? Three illustrations. In L. Vansina (Ed.), *Humanness in organizations: A psychodynamic contribution* (p. 71-89). Londen: Karnac.

Schruijer, S. (2021). Whatever happened to group dynamics in the scientific study of groups? *Team Performance Management*, 27(3/4), p. 229-239.

Schruijer, S. (2025). In memoriam Leopold Vansina (1932-2024): Levenslang toegewijd aan de ontwikkeling van mens, groep en organisatie. *Groepen. Tijdschrift voor groepsdynamica & groepspsychotherapie*, 20(1), p. 19-23.

Schruijer, S. & Curşeu, P. (2014). Looking at the gap between the social psychological and psychodynamic perspectives on group dynamics historically. *Journal of Organizational Change Management*, 27(2), p. 232-245.

Schruijer, S., Taillieu, T., Vansina, L. & Curşeu, P. (2024). Creating space for playful learning how to collaborate across organizational boundaries. *Team Performance Management*, 30(3/4), p. 93-102.

Szabla, D. (Ed.) (2021). *The Palgrave handbook of organizational change thinkers*. Cham: Springer Nature.

Vansina, L. (1967). Training-groepen en leidersidentiteit: Een studie over waardewijzigingen en onderliggende processen. *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie*, 22, p. 7-30.

Vansina, L. (1984). Re-organising for a meaningful future. *Leadership and Organization Development Journal*, 5, p. 39-51.

Vansina, L. (2000). The relevance and perversity of psychodynamic interventions in consulting and action-research. *Concepts & Transformation*, 5(3), p. 321-348.

Vansina, L. (2002). Over sociale verantwoordelijkheid en organisatieadviseurs. *Bedrijfskunde: Tijdschrift voor Modern Management*, 74(1), p. 80-91.

Vansina, L. (2013). *Humanness in organizations: A psychodynamic contribution*. Londen: Karnac.

Vansina, L. & Taillieu, T. (1996). Business process reengineering or sociotechnical system design in new cloths? *Research in Organizational Change and Development*, Vol. 9 (p. 81-100). Stamford, CT: JAI Press.

Vansina, L., Taillieu, T. & Schruijer, S. (1998). 'Managing' multiparty issues: Learning from experience. In W. Pasmore & R. Woodman (Eds.), *Research in Organizational Change and Development*, Vol. 11 (p. 159-183). Stamford, CT: JAI Press.

Vansina, L. & Vansina-Cobbaert, M.-J. (2008). *Psychodynamics for consultants and managers: From understanding to leading meaningful change*. Londen: Wiley.

Vansina-Cobbaert, M.-J. & Vansina, L. (1996). W. Bion: Inzichten en bijdragen aan de groepsdynamica. In: *Handboek: Werken, leren en leven met groepen* (p. 1-21). Alphen a/d Rijn: Bohn Stafleu van Loghum.

.....